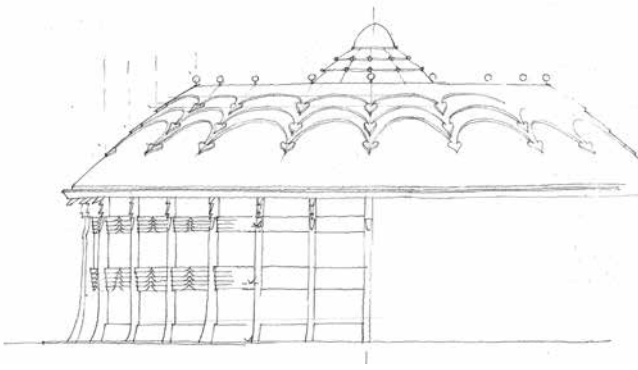

MESTER, JELENTEM, ÁTADTUK!

Az Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete
Piliscsabán

Szöveg: **Turi** Attila
Építészet: **Makovecz** Imre, **Turi** Attila
Fotó: **Zsitva** Tibor, **Dénes** György

▲ Homlokzati részlet. Makovecz Imre vázlata

Régen kezdődött, nem is ismertem az elejét. Makovecz Imre a solymári Fészek Waldorf-iskola számára egy henger tömegű, lencsekupolával fedett háromszintes épületről készített egy rajzot. Az elgondolás valószínűleg a helyi viszonyok, az iskola igényeinek áldozata lett: egy darabig „bírtá” a terv a nyújtást, szélesítést – az újabb és újabb metszetek tanúsága szerint –, aztán elvérzett, fiókba került az eredeti és a módosított változat is. De az idea megmaradt, bár csak néhány pillanatra láttam. Megragadt bennem, mert a Mester egyedi alkotásai között is egyedi volt: centrális, többszintes térforma, olyan struktúra és architektúra, mint a sárospataki gimnázium, de kerek, monolit építészet. Körben szárnyas lények, 12-24-es pilléreközölés, kívül-belül ugyanaz, de mégis: egymás tükörképe. Esszencia...

Aztán csend, és 2011 ősze után még mélyebb csend, s egyre mélyebb kétségbe – értsd: kettősségbe – esés, a csend szakadéka, a peremlétbe kapaszkodás. Kormányhatározat születik: a Makovecz Imre Alapítvány koordinálja a felújításokat. A Makovecz Imre alapítású Iosephinum Fejlesztéséért Alapítvány¹ teszi a dolgát. **Maróth Miklós**² irányításával, **Csiky Gábor**³ vezérletével 2012 áprilisában elkészítjük a terület első fejlesztési koncepciótervét és a kormány-előterjesztés műszaki mellékletét. A kormányhatározat szándékával párhuzamosan – egy kiadós pilisi séta közben – merült fel a gondolat bennem: mi lenne, ha az Avicenna épületeként a fiókba kényszerült solymári iskola terveit valósítanánk meg Piliscsabán? Szokatlan vállalkozás, mely rögtön két kérdést vet fel (s nem azt, hogy mit csinálna most a Mester, mert ennek így nincs értelme: azonnal tervezne egy másik, eszméjében hasonló épületet). Az egyik a hely szel-

leme, melyet mindenki komoly arccal, horizontra emelt tekintettel hajtogat, a másik a funkció: az egyik iskola, a másik kutatóhely. Másik oldalon a dramaturgia: az egyetem épületei, a Iosephinum

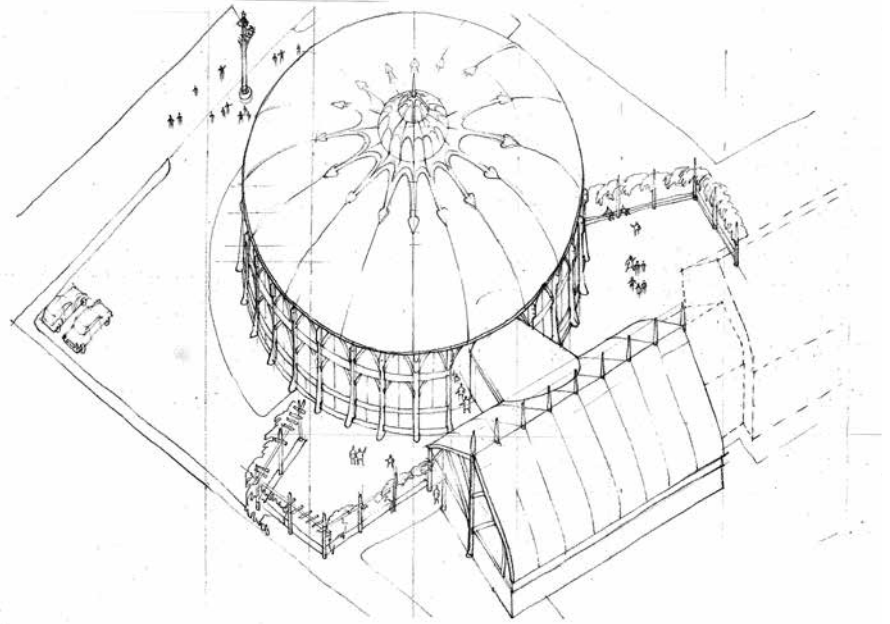
területe, ahová a Mester nem tervezett, de alapítványt hozott létre. Mi legyen? Vajon a hiányból, az eltávozott Mester okozta ürből szól a hang: építsék meg? Az én hiányom kiált-e,

▲ Drónfotó: Dénes György

- 1 A piliscsabai Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szemben, a 10-es út déli részén fekvő volt Béri Balogh Ádám laktanya területének fejlesztése az ezredforduló után kezdődött, amikor az *Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációja* a felhagyott legénységi épületet egyetemi kollégiummá alakította. A Makovecz Imre által alapított *Iosephinum Fejlesztéséért Alapítvány* a terület hasznosítását, fejlesztését, és az Avicenna kutatóintézet megvalósítását tűzte ki céljául.
- 2 Dr. Maróth Miklós professzor Magyar Corvin-lánccal kitüntetett, Széchenyi-díjas klasszika-filológus, orientalista, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 2008-tól 2014-ig alelnöke. 1992 és 1999 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja. A Iosephinum Fejlesztéséért Alapítvány és az Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézetének igazgatója.
- 3 Csiky Gábor a Csiky és Társa Kkt. tulajdonosa, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Fejlesztési főmérnöke volt a campus piliscsabai alapításától az ezredfordulóig. Irányította az egyetem valamennyi épületének megvalósítását, szervezte a fejlesztést, és a kivitelezési munkák ellenőrzését. A Iosephinum területén a terület egyházi tulajdonba kerülésétől végzi, irányítja a fejlesztés műszaki, szervezési, előkészítési és ellenőrzési munkáit.

▲ Tömegvázlat. Makovecz Imre rajza

vagy egy merész tett előszelét érzem? A vágyaink vezérelnek, a vak jóindulattal teli cselekvésvágy, vagy az ihletett ráismerés hajt-e? A hamis ráismerés lidércfényét látom-e felderengeni mint ideát, vagy higgyek a nyugtató hangnak: ugyan, hagyj, elment, ami megtörtént, az a való, azzal kell törődni csak? És ha az elsőnek hiszek: mi lesz, ha nem sikerül, ha neveltségessé teszek egy születő művet, mi lesz, ha torz lesz, mi lesz, ha diszkreditálom az egész organikus szemléletet? S persze mi lenne: amikor tervezek, ugyanez a felelősség szakad rám a saját munkámban is, vagy a csapatban végigvitt vörösiszapban is. Mi

a regionális organikus építészeti, mi az épület mint jel szerepe? Ha az iskolánál egy penetráns ipari romkörnyezet revitalizálásának csírája lehetett volna, akkor a piliscsabai rekreációs és kutatóligetnél ugyanazon dombok között, az erdőszélen vajon nem ugyanez-e az üzenet? Kérdések és feleletek,

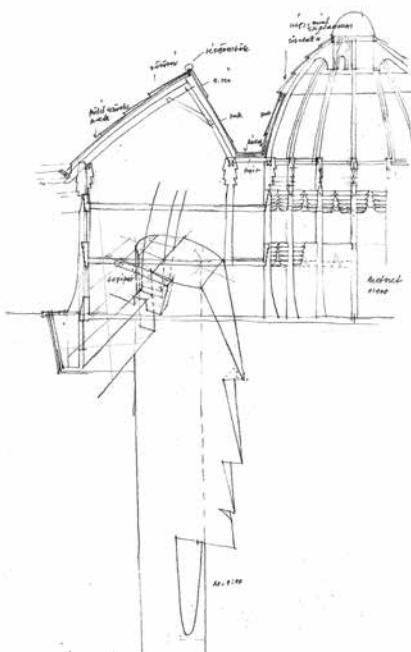
egy ember nézőpontváltozásai, amint külső szemmel szemléli a maga belső választát, s ítéli meg ugyanezt a szemléletet belső világából, míg belül nem lesz, ami külső, és kifordul kabátnak, ami belső. S közben megerősödött az akarat, a töprengésnél több az előrelátás/cselekvés – minden veszélyével.

▲ Drónfotó: Dénes György

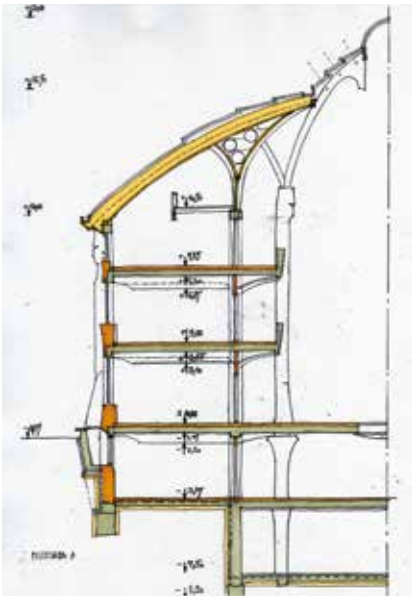
▼ Makovecz Imre vázlata

Társakra találtam az iniciatívához. A Iosephinum Fejlesztésért Alapítvány már kidolgozta a „Makovecz Imre bástyája” munkanevet viselő fejlesztési programot a tervek alapján, a henger alakú, unikális épület ebbe a megágyazott szellemi közegbe került, miután a Mester családja is támogatta az elképzelést. Előterjesztések sorát írta meg Csiky Gábor és Maróth professzor úr, mi pedig az út-

▼ Metszet

Építész: **Makovecz Imre**
 Felelős tervező: **Turi Attila**
 Építész munkatárs:
Terdik Bálint, Juhász Balázs, Turi Gergő,
Dobó Eszter, Tövisskes Csilla
 Belsőépítész: **Jakab Csaba DLA**
 Tartószerkezet: **Pongor László**
 Épületgépészet: **Kovács István,**
Petrikó László
 Elektromos tervező: **Luksander Rezső**
 Díszter: **Turi Attila, Buella Mónika**
 Szobrok: **Farkas Ádám**
 Kerámia: **Kun Éva**

ravalót, az átszabott terveket csiszoltuk. S itt álljunk meg egy szóra: mi az, hogy átszabott? Egy Makovecz-tervet átszabni, mint egy kabátot? Mit lehet, s mitől marad az még Makovecz-épület? Mi van akkor – mint jelen esetben –, ha van egy első vázlat (tudjuk, milyen a Mester első vázlata: tökéletesen benne van az az idea, mely aztán áthatja a teljes épületet szerkezettől a részletekig), s ha ez a vázlat aztán átalakul külső erők hatására? Alakul vagy a határig torzul a tér, mentőmegoldások születnek, rotundából, bástyából korong lesz. Az elsónél még ott az öskép, az idea, az archetípus, az őserő, mint a Pilis tölgyeiben, melyek ugyanazok, de a talaj, a szél, az idő hatására egyedivé torzulnak. Nézőpontom szerint az első változat a forrás, a többi alrendszere, de – mint itt is – a lebontásban, a struktúra alakításában, a részletekzésben kikapintható az eredeti kép kibontási iránya, a Mester akarata. Itt is: hiába torzultak az alapvető arányok (szélesegett az épület a szükséges alapterület biztosítása okán, de a szintszám a szabályzat miatt nem nöhetett), a Mester – érezve a tető tömegének exponenciális hízását – összetett szerkezetre is vázlatot készített, melynek pl. a lapos zárórész rézfedés struktúráját átvettük az Avicenna tervein. A különböző fázi-

sok (három ilyen lehetett megkülönböztetni) szándéka, eredője ugyanaz volt. Ebből kellett – hitünk és gyakorlatunk szerint – kibontani az intézet programjának (sűrűbb helyiségrendszer), a helynek (laktanyából kutatóliget) és a dramaturgiának megfelelő architektúrát. Pár méterrel kisebb lett az átmérő az igények miatt, de ez csak javára vált a tömegnek, nem terült szét, rotunda lett, maradt a belső átrium nagysága és aránya. Az ideán, a belső magon nem változtattunk, a különböző időszakokban készült vázlatok részleteit illesztettük egységes rendszerbe. Az egyik legnehezebb kérdésnek a bejárat bizonyult, mert az egyik vázlaton sem szerepelt (egy tornatermi csarnoktömeghez csatlakozó nyaktag volt). Végül is tanulmányok sora után nagy levegőt véve a Mester egyiptomi rajzai inspirálta – a helyazonosság okán helyén lévőknek talált – átirat készült, jellegzetes ikonográfiával. A forráslehívás alapja egy energetikai pályázat és a miniszterelnöki támogatás volt. Az épületet olyan, közel nulla energiájú rendszerként valósítottuk meg, amely megfelel az előírásoknak. Itt nem pusztán a 20–40 cm-es hőszigetelésről és a hőcsillapított szerkezetekről, a „láthatatlan” gépészeti rendszerről, a kapcsolódó energiaparkról van szó. Szembesültünk az építőipar

problémáival. Hogy csak egyet említsek, ma – úgy tűnik – képtelenség helyszíni műkö felületekkel megoldani azt az architektúrát, mely a vázlatokon szerepel: hőhidmentes szerkezetek, szakemberhiány, tudáshiány... Az előregyártott héjbeton szerkezeteknél például a keresztmetszetében változó, hengerre feszített parabolaív jelent nagy kihívást. Rengeteg vázlat, szerkezetrendszer-elemzés, csomópontig lebontott, s elvetett gondolat, párhuzamosan futó kísérletek alkotóútját járta végig az építészcsapat, míg kialakult a végső megjelenés, mely a szigorú, és a részletek részleteit taglaló kivitelezői próbát kiállva valósult meg. Az Avicenna tervezése szorosan összefügg a Iosephinum területfejlesztésével a téralakítás, az energetikai koncepció és az elhelyezett funkció okán is. A gyakran változó (2012 óta öt változat készült) koncepció a kutatóintézet megvalósulása után, úgy tűnik, határozottan egy kutatóliget megvalósítása irányába halad. A fejlesztésbe illeszkedik a terület felső, félreeső részére telepített tizenegyezer négyzetméteres, háromszintes, zárt tömegű Nemzeti Archivális Tár, mely Magyarország összes nyomtatott kiadványát és mikrofilmen tárolt anyagát fogadja be. Az elképzelés szerint a kollégiumi épület funkcióváltásával és újabb kutató-

és rekreációs intézmények megvalósításával alakul ki a terület végleges funkciója. Az Avicenna épülete megjelenésével, morfológiai, stratégiai helyzetével, dramaturgiájával a terület központi eleme. A dél felé emelkedő hegyoldal és a 10-es út menti sík terület határán áll a kutatóintézet. Előtte a díszter, mely a sevillai mecsetből megmaradt, a világ harmadik legnagyobb történelmi katolikus katedrálisához csatlakozó Narancsudvar szerkesztési mintájára épült. Az európai iszlám kultúra érett formában az Ibériai-félszigeten maradt meg több mint hétszáz éven keresztül, s a reconquista utáni átalakítással élő szövetként őrzi a kultúrák egybeolvadását, sajátos együttélését. A szigorú geometrikus szerkesztésű, 42 x 42 méteres tér középpontja a vékony vízréteget biztosító medence (granadai Alhambra Mirtusz udvar), melyet négy kiemelt ágyás és a felezett rászterosztásban telepített összeboruló fák alkotta árka-d-térfal övez (cordobai patio de los naranjos árka-dja). Szándékunk szerint ez a terület – a következő ütemben megvalósítandó nyugati térfalal kiegészülve – a Iosephinum Kutatóliget feszesebb, városi hangulatú előtere. A hegyoldalba pavilonosan telepített épületeknél a terepadottságokból is adódóan erősebben dominálnak majd a természethez illeszkedés építészeti elemei: támfalak, növényzettel benőtt felületek. A további épületeknél az Avicenna alapvető architektúrameghatározottságát – szín, anyag, falnyílás, tetőképzés – kell folytatni, a funkciónak és a helynek megfelelően alakítani. Ennek meggyőződésem szerint nem az Avicenna ikonográfiájának többszörözését, de szellemiségének, a helyhez és az egymáshoz való viszonyulásnak megjelenését kell jelentenie. Most majdnem fordított a helyzet, mint az egyetemnél: itt előbb van a programadó épület, s azt követi a többi, viszont a meghatározó épület lesz a park legkisebb eleme. Egy befejezetlen mondat folytatására vállalkoztunk, szabad szívvel, alázatos teremtő akarattal, mert máshogy nem érdemes. S eljutottunk valahová,

egy pillanatnyi megállóhoz, ahonnan mint dombtetőről visszatekinthetünk, s kifújva a fáradt levegőt, frisseltőlve bensőnk új útra indulhatunk. A szabadság velejárója a kételkedés, mely igazán izgalmassá teszi cselekedeteinket. Most eljutottunk egy pontig, van egy testet öltött gondolat/történet, s helyzetünket – saját szellemi egzisztenciánk, a Mesterhez, egy

szellemi folyamathoz tartozás viszonyát, a hamu és láng kérdését – legjobban **Joseph Beuys** szavai világítják meg: „Beszédbe kell elegyednem más emberekkel is, és meg kell hallgatnom érveiket, mert nem állíthatom, soha nem állíthatom, hogy amit létrehoztam, az objektíve és minden szempontból helytálló valami. Ezt senki nem állíthatja, legfeljebb azt mondhatja:

amit létrehoztam, az munkám eredménye, és most további érveket kérek, mert még fejlődésben vagyok. Nem mondhatom, hogy valakinek hinnie kell az én ügyemben, ellenkezőleg, mindannak, amit az emberek ilyeténmód létrehoznak, úgymond kérdésként kell a világban állnia – ez kellene hogy legyen az új kultúrafogalom is –, mely kérdés kiegészítésre, javításra és fokozásra vár. Így lehet hitet tenni a művészetben is, hogy azt mondjuk, a művészet úton van valami felé, ezért pedig – a legáltalánosabban szólva – nem foglalhat magában olyan tökéletességet, mely a világszellem valamilyeni lehetséges elvének megfelelne.”⁴ Itt tartunk, Mester! Jelentem, átadtuk, még csiszolgatjuk, várjuk, hogy megnöjjenek a fák, belakja a gazda, s hogy az iniciatíva megértésre találjon a szívekben – amire van erős fogadókészség. Jelzi ezt az átadás kiemelt protokollja. S folytatjuk a történeted itt, a pilisi völgyben is, gyürkőzve, erőlködve, kétségek közt lavírozva, de erős hittel és akarattal.

IT IS DONE, MASTER! AVICENNA INSTITUTE OF MIDDLE EASTERN STUDIES IN PILISCSABA

The Avicenna Institute of Middle Eastern Studies was created with the aim of providing support for Hungarian foreign relations by supporting scientific research dealing with Islamic countries, developing research and education and raising the next generation of researchers. Implementation was entrusted to the Foundation for the Development of Iosephinum, an organization founded by Imre Makovecz, the designing architect of Pázmány Péter Catholic University in Piliscsaba. In addition, the Institute aims to promote the university education of Arabic and Iranian Studies by writing textbooks, acquiring books for domestic researchers, inviting foreign researchers and educators, organizing conferences and promoting professional cooperation. The library in Piliscsaba has more than ten thousand volumes of technical books. After the death of Imre Makovecz, the Hungarian government adopted a resolution about caring for and cultivating his legacy, which represents great cultural and national value, by supporting renovations and investments based on existing plans.

Inaugurated in 2019, the Avicenna, which is the first construction in a proposed larger research facility, was built in the spirit of this resolution. Based on the unique, but unrealized design created by Makovecz for the Fészek Waldorf School in Solymár, the new plans were created by Attila Turi, an apprentice and colleague of the Master, with the support of the Makovecz family. In this case, the core concept developed in the first draft applies to the entire building, right down to the finest details. However, grappling with new demands, the space was warped to the limit and the rotunda was replaced with a disk. Turi regards the first version as the original source that holds the Master's vision, which is always there in the background and palpable in the layout, the structure and the details. Even though the basic proportions were changed, the Master had created drafts for the entire complex structure of the expanding school, which was used for drawing up Avicenna's plans. Its current form shows that the details of various drafts drawn up at different times were integrated into a single system, while the underlying idea was left unchanged. The main entrance proved to be a bit of a headache, since it was left out of all plans. In the end, considering the similarity of themes, the Master's drawings of Egypt were used to create a tribute to his work, using characteristic iconography. It should be noted that the building is a zero net energy structure.

⁴ Volker Harlan: *Was ist Kunst? Werkstattgespräch mit Beuys*, Urachhaus, 1996.